

СКУЛЬПТУРА В СТРУКТУРІ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ: ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ

У статті розглянуто малі архітектурні форми (МАФ) як невід'ємні елементи міського простору, за допомогою яких можна досягти композиційної рівноваги та створити комфортні умови відпочинку і культурного розвитку. З'ясовано, що скульптурні групи в поєднанні з іншими видами МАФ мають не лише естетичне значення, але й беруть участь у побудові пропорційності і масштабності простору. Доведено, що скульптура, наділена художніми рисами і органічно пов'язана з природнім середовищем, надає території яскравої неповторності.

Ключові слова: малі архітектурні форми, благоустрій, міське середовище, скульптура.

Технічний та науковий прогрес, який зумовив високі будівельні темпи, збільшення територій міст виявився у втраті гармонії, знеособленням життєвого простору для людини. Малі архітектурні форми (далі МАФ) – невід'ємні елементи міського простору, за допомогою яких можна досягти композиційної рівноваги та створити комфортні умови відпочинку і культурного розвитку. Ці споруди міського ландшафту відіграють важливе значення у створенні акцентів і домінант, досягненні художньої завершеності, об'ємно-просторової композиції міста. Скульптурні групи в поєднанні з іншими видами МАФ мають не лише естетичне значення, але й беруть участь у побудові пропорційності і масштабності простору. Часто одна скульптура, наділена художніми рисами і органічно пов'язана з природнім середовищем, надає території яскравої неповторності.

Мета статті – вивчити існуючі методи класифікації МАФ та визначити єдину структуру такої класифікації в контексті міської культури; дослідити значення скульптури у структурній групі МАФ.

Дослідження та визначення видових ознак МАФ в умовах сучасного розвитку архітектури, впровадження нових матеріалів і методів роботи на виробництві потребують ґрунтовного аналізу та вивчення. Визначення впливу МАФ на соціокультурні процеси в місті дасть можливість правильного розміщення та планування їх у міському середовищі. Вивчення скульптури, як складової частини МАФ та визначення впливу місцевих традицій на створення і гармонійного впровадження їх у простір міста, є важливим чинником у системі проектування міського ландшафту.

Сучасне місто найбільшою мірою відображає соціокультурні процеси, що протікають в державі, і відтворює головні етапи, які вплинули на зміну стереотипів культурологічного світосприйняття. МАФ є найбільш мінливими елементами міського простору. Тому в них часто простежуються нові тенденції і стилістичні напрямки, притаманні певному, досить короткому історичному проміжку.

Розглядаючи питання приналежності тієї чи іншої архітектурної форми до МАФ, слід відзначити різні точки зору щодо цього. Дослідження у цьому напрямі тривають уже досить тривалий час, у них розглядаються здебільшого конструктивні та стильові характеристики МАФ. З часом кількість таких архітектурних форм збільшується, з'являються нові типологічні групи.

У літературі періоду 1911-1950 рр. існує низка альбомних видань, де зібрані кращі зразки МАФ, а також подана коротка характеристика до кожного з них. Ці видання слугували, насамперед, допоміжним матеріалом для архітекторів та студентів спеціалізованих вузів. Культурологічний аспект щодо форм цього періоду згадується фрагментарно. Слід відзначити такі альбоми, як: Б. Биткіна «Малі форми архітектури (альбом проектів огорож, заборів, воріт та хвірток)» (1946р.) [3]; В. Абрамова «Ліхтарі для вуличного і садово-паркового освітлення» (1948) [1]; «Кіоски и фонтани (Альбом проектів)» (1949) [10]; В. Сторі «Мотиви садової архітектури (садові альтанки, павільйони, гроти, огорожі, ворота, хвіртки, мостики, садові меблі, трельяжі)» 1911р.[19]; «Огорожі для дерев (лавочки, вази)» (1940) [14]. У виданнях також наявні детальна описова база та ілюстрації до кожного виробу. МАФ у цих альбомах зібрані за відповідними типологічними особливостями та призначенням.

У другій половині ХХ століття збільшується різноманітність МАФ, вдосконалюються матеріали та змінюються стилістичні особливості. У «Каталозі малих архітектурних форм» В. Бартлова 1980р. подана класифікація МАФ за такими ознаками: споруди (навіси, павільйони, зупинки громадського транспорту, зонти, туалети); меблі (лавки, столи, квітники, урни для сміття); ігри для дітей (обладнання для розвитку сили і спритності, орієнтування на місцевості, тематичних і сюжетно-ролевих ігор); благоустрій (підпірні і декоративні стінки, сходи, мощення); інформація (рекламні щити і тумби, стенди, вказівники, інформаційні таблиці, обладнання для наглядної агітації) [2]. У книзі В. Свідерського «Малі архітектурні форми (огорожі – ліхтарі – вази – лави)» [18, с. 3–4] також розглянутий поділ МАФ за функціональними ознаками. Можна класифікувати МАФ залежно від їхнього призначення та використання у просторі міста. В підручнику В. Теодоронського «Будівництво і експлуатація об'єктів ландшафтної архітектури» [20] МАФ поділяються на такі групи: декоративні – скульптура, фонтани, вази, декоративні водойми, декоративні стінки, трельяжі і решітки, альпійські гірки, рокарії та інші; утилітарного характеру – торгові кіоски, лавки, огорожі, вказівники, знаки й інші. Малі архітектурні форми утилітарного характеру, у свою чергу поділяються на такі типи: МАФ, що організують рельєф та оформлюють окремі ділянки територій, – відкриті сходи, пандуси, відкоси; обладнання для розміщення рослин – квітники, трельяжі; штучні водні спорудження – басейни, ставки, каскади, водопади, питтєві фонтанчики, водні каруселі й інші; огорожуючі МАФ – огорожі, стінки, парапети; відпочинкове обладнання – оформлення площадок, павільйони, садово-паркові меблі; обладнання для торгових та комунальних послуг – кіоски, палатки, обладнання дитячих та господарських площадок [20, с. 155]. Інші дослідники акцентують увагу на функціональному призначенні, також поділяючи їх на декоративні і утилітарні. Ґрунтуючись на класифікації, запропонованій підручниками з садово-паркового будівництва А. Лазарева «Ландшафтна архітектура» [11, с. 41–45], до них можна зарахувати доріжки і майданчики, підпірні стінки, альпійські гірки й водойми, каскади і фонтани, садові споруди, паркани, огорожі та інші.

Характеристика МАФ подається у Законі «Про благоустрій населених пунктів (щодо визначення поняття малої архітектури)» № 5143 від 17. 09 2009р. [9]. Результати вивчення комплексу малих споруд міста в проектах і в середовищі призводять до можливості поділу їх за призначенням і містобудівними якостями на шість основних груп: 1. монументальні твори архітектури і скульптури; 2. декоративні форми міста; 3. малі архітектурні споруди з інтер'єром; 4. елементи міського устаткування; 5. засоби зорової інформації; 6. малі інженерно-архітектурні споруди [7, с. 5–6]. Створені для урізноманітнення і збалансування міського середовища, вони, з іншого боку, цілком здатні і уніфікувати, спотворити його, як правило, в тому випадку, коли не дотримано відчуття міри.

Досліджуючи тему МАФ, значна кількість авторів по-різному поділяють їх, наголошуючи на певних, доцільних і важливих, на їхню думку, аспектах. Зокрема в залежності від масовості і способу виготовлення, Г. Потаєв у статті «Методичні основи проектування малих ландшафтно-архітектурних форм» пропонує таку класифікацію МАФ: типові (випускаються у великих кількостях на великих підприємствах, замовлення по каталогу, популярні в міських об'єктах); серійні (виконуються за стандартними проектами невеликими серіями: лави, альтанки, перголи та інші); індивідуальні (виконуються за дизайнерськими ескізами або кресленням, створюються спеціально на замовлення) [16].

Всі МАФ, окрім сказаного вище, за способом виготовлення поділяються на дві групи: виготовлені за спеціально розробленими індивідуальними проектами; виготовлені за стандартизованими проектами із шаблонних елементів і конструкцій. Основні вимоги до МАФ: економічність, екологічність, естетичність, безпека, функціональність, універсальність та технологічність.

*У Законі сказано: «до малих архітектурних форм належать: альтанки, павільйони, навіси; паркові арки (аркади) і колони (колонади); вуличні вази, вазони і амфори; декоративні фонтани і басейни, штучні паркові водоспади; монументальна, декоративна та ігрова скульптура; вуличні меблі (лавки, лави, столи); садово-паркове освітлення, ліхтарі; сходи, балюстради; паркові мостики; устаткування дитячих ігрових майданчиків; павільйони зупинок громадського транспорту; огорожі, ворота, ґрати; меморіальні споруди (надгробки, стели, обеліски тощо); рекламні та інформаційні стенди, дошки, вивіски; стаціонарні та пересувні малі архітектурні форми для здійснення підприємницької діяльності; інші об'єкти визначені законодавчими актами»

Слід звернути увагу також на те, що більшість МАФ виготовляються на підприємствах у великих кількостях, за певними стандартами та відповідають вимогам, передбаченим законодавством. Такі МАФ, здебільшого, не мають мистецької цінності, але повинні узгоджуватись із стилістичними особливостями тої чи іншої місцевості. Існують також МАФ, що розробляються індивідуально для заздалегідь спроектованого парку чи скверу, палацу чи площі. В такому випадку МАФ, в більшості випадків, стають культурною цінністю для міст, окрасою, що надає неповторності та індивідуальності навколишній архітектурі.

Серед авторів, які розглядають скульптуру в системі МАФ слід відзначити: М. Арениєва, Е. Балакшину, Б. Биткіна, О. Бондарева, В. Дедюхіна, А. Лазарева, Г. Потаєва, П. Приходько, Н. Стойнова, В. Теодоронського, Г. Узунова. Ці дослідження є важливими для подальшого вивчення та визначення, яка саме скульптура належить до структури МАФ.

Мала міська скульптура здатна перетворити звичайний простір або ж підсилити існуючі переваги і розставити акценти в насиченому історичному центрі. У гіршому випадку вона може стати справжнім подразником, прикладом поганого смаку і неграмотності [13]. Розглядаючи групу творів монументальної скульптури, доцільним було б відокремити їх як самостійні твори, незалежні від МАФ. Оскільки монументальні пам'ятники видатним особам чи подіям в історії мають цілком самостійні ознаки і функції, то слід виділяти їх в окрему групу.

У міському середовищі розрізняють жанрову (людські фігури та персонажі казок), абстрактну (алегорична та символічна) та декоративну (декоративні панно) скульптури. У парках розповсюдженою є дерев'яна паркова скульптура. Часто їх виготовляють із зламаних чи пошкоджених дерев. Персонажами таких скульптур здебільшого є казкові герої чи тварини, що водяться у даній місцевості. Особливо цікавими є скульптури, виготовлені із коріння старих дерев. Використання дерева у парках чи скверах підкреслює атмосферу і природність території. Іншим типом паркової скульптури є кам'яні композиції. Розміщують їх не лише у парках, а й у скверах, на озеленених територіях, бульварах та інше. Біля міського стадіону «Кристал» (сьогодні «Рух») під час розчистки територій у 1987 році були зрізані декілька тополь. Художники Івано-Франківського художньо-виробничого комбінату виготовили дерев'яні скульптури казкових героїв і встановили на дитячому майданчику одного з дворів (крокодил Гена, лісовики, персонаж Оленки з української народної казки, гноми та інше) [21, с. 4]. Дерев'яні скульптури розміщені також у гідропарку «Топільче» в Тернополі¹⁰. Слід відзначити туристично-мистецький комплекс «Маєток Святого Миколая» у с. Пістинь, Косівського району. На території комплексу розташовані дерев'яні скульптури, дитячі майданчики й альтанки.

Створені для збагачення навколишнього пейзажу досить часто це високохудожні авторські роботи. Включаючи скульптуру в умови навколишнього середовища, слід розглядати її не як окрему творчу роботу скульптора, а як частину комплексного формування території. Такий метод дозволить виявити найкращі естетичні характеристики скульптури і підкреслити загальний ансамбль парку чи скверу.

До паркової скульптури належить також декоративна паркова кераміка. Цей вид МАФ за своєю специфікою належить здебільшого до садово-паркових елементів. Така кераміка зазвичай значно більша за розмірами, ніж звичайна, і цінна своїми декоративними якостями. Теплі, червоно-охристі кольори ваз, амфор, чаш й інших скульптурних композицій мають гарний вигляд на траві, поряд з густою темно-зеленою кроною дерев. Часто використовують поливану кераміку з великою палітрою кольорової глазури або покривають дрібною мозаїкою. Гарний вигляд такі МАФ мають на невеликих підвищеннях, біля квітників чи на мощеній поверхні зі штучного каменю. У такі форми не потрібно висаджувати рослини, оскільки вони виглядатимуть дрібно і «губитимуться» у загальному ансамблі [6, с. 131–132].

Порівнюючи ситуацію в міській скульптурі, що склалася на сьогоднішній день, із радянським часом, очевидним буде різке збільшення бронзових і кам'яних композицій з одного боку, а з іншого – зниження професійних критеріїв, що призводить до деградації даного виду мистецтва. Більшість МАФ радянського періоду (особливо ті, що були спроектовані після 1955 року, коли було оголошено курс на індустріалізацію будівництва) проектувалась і споруджувалась централізовано на декількох

¹⁰ У 2010 році встановлено 8 нових скульптур, які виготовили засуджені, котрі відбувають покарання в Копичинській виправній колонії. Багато з них пошкоджені і потребують відновлення та реконструкції. Дерев'яні персонажі можна було побачити і у скверах в місті Яремче.

заводах. Благоустроєм міст у Західній Україні займались державні організації, використовуючи типові МАФ того часу. Серед них скульптурно-художня фабрика, що працювала у Львові, виготовляла МАФ також для міста Івано-Франківська (вази «Победа», постаменти, урни, вази «Тюльпан», «Вази звичайні») [8, с.171–172]. Незважаючи на складну економічну ситуацію у країні в 90-их роках, було проведено два міжнародні симпозіуми-пленери декоративно-паркової скульптури «Медобори-89» і «Медобори-90», що були приурочені все тому ж 450-річному ювілею Тернополя. На перший з симпозіумів-пленерів зібралось 11 скульпторів зі Львова, Москви, Києва, Тернополя, а також бельгієць Тьєррі Верхеллен [15, с. 163]. У 1999 році з ініціативи голови обласної спілки художників Богдана Губаля та головного архітектора міста Олександра Микуляка було проведено симпозіум скульптури під назвою «2000 років Різдва Христового». Подія відбувалась у скверіку навпроти лазні. У симпозіумі взяли участь 15 скульпторів (один з учасників представник м.Риги Мартинш Лініс)¹¹. Скульптури, виготовлені під час симпозіуму, були подаровані місту. У результаті місто збагатилося на 15 нових скульптур, розташованих в скверах, на клумбах міста [4, с. 2].

Мала міська скульптура покликана створити або підкреслити неповторність і своєрідність кожного конкретного місця, призначена будити уяву і емоції. Адже саме через неї можливий зв'язок архітектури з образотворчим мистецтвом, яке естетизує оточення і життя людини, звертаючись до його почуттів і мислення одночасно, вносить різноманітність і гармонію, які так необхідні людині [12]. Витвори монументально-декоративного мистецтва часто стають основними компонентами міського простору (різного роду скульптура, декоративні об'єми, стели, дошки пошани, таблички з назвою населеного пункту). Досить важливим є правильний вибір, стилістичні ознаки та співрозмірність до місцевого ландшафту скульптури разом з іншими МАФ.

У містах Західної України довгий час була поширена переважно монументальна скульптура. Сьогодні ж разом зі зміною ставлення до навколишнього середовища трансформуються і художні пріоритети. Міста з особливим інтересом збагачують свій простір пленерними скульптурними групами нового характеру та значення. В останні десятиліття в багатьох містах України відновлюються традиції обробки металу. Як зазначив С. О. Полуботько (голова громадської організації «Свято ковалів»): «Металеві композиції від ковалів створювались з метою донести до ширшого кола людей ідею збереження старовинного ремесла в сучасному світі зникнення будь-яких ремесел, та, в цьому контексті, запропонувати нову роль ковальства у світі (принаймні в нашому місті)». У місті Івано-Франківську ініціаторами відродження ковальського мистецтва стали Олег Бойков, Сергій Полуботько і Михайло Зарицький. Разом з іншими ковалями у 1999 році вони організували виставку «Орнаментальне ковальство». Через чотири роки було організовано перший фестиваль «Свято ковалів» (2003). Ковані скульптури є досить мобільними і в деяких випадках функціональними (наприклад, карусель «Круговерть ковальських міст») зразками МАФ, що покращують естетичне сприйняття і культуру в середовищі міст.

Саме МАФ роблять місто зрозумілим, приємним і доступним людині. Інколи населення мікрорайону проводить корисну роботу щодо благоустрою і озеленення мікрорайону, і така робота є досить цінною. Проте участь населення у благоустрої не завжди є достатньо кваліфікованою, що призводить, як показує практика, не тільки до спотворення проекту, але й до досить складних помилок, які важко виправити в майбутньому. Так, до прикладу, в деяких нових мікрорайонах можна спостерігати перевантаженість і випадковість насаджень, їх примітивність, строкатість асортименту рослин, застаріле обладнання площадок, автостоянок й інших пристроїв, кілометри непотрібних огорож. Малі форми і особливо скульптура часто дивують своєю наївністю, а інколи і грубістю.

Також прикладом використання скульптурних груп є фонтани. Центр уваги при цьому переноситься на скульптуру, яку вода лише збагачує [17]. Підтвердженням цього є фонтани на площі Ринок та на площі Міцкевича у Львові. Скульптура справляє сильний естетичний вплив на глядача і тоді, коли вимикається потужний водяний струмінь. За допомогою поєднання скульптури з водою можна досягти ефектних художніх результатів. У місті Мукачеве оригінальний фонтан із зображенням стилізованих погрудь трьох каріатид на колонах розміщений на території художньої школи. У місті Яремче зразками скульптурних груп радянського періоду є фонтан і ландшафтна скульптура у санаторії «Прикарпатський».

В останні десятиліття досить поширеною стала традиція створювати льодові скульптури та палаци у період зимових свят. Ці крихкі недовготривалі, але дуже витончені і завжди унікальні

¹¹ Симпозіум тривав два тижні і завершився 14 жовтня 1999 року.

форми, що створюють неймовірну атмосферу, у кожному місті розвивались протягом багатьох століть. Створення льодових скульптур має довгу історію і час свого зародження та було досить важкою справою. В Україні використання льодових скульптур в якості прикрас у зимовий період з'явилося порівняно нещодавно. Виготовляють їх у рамках зимових свят чи фестивалів. Здебільшого це герої казок, релігійні персонажі та елементи архітектури. У 2012 році такий фестиваль відбувався на гірськолижному курорті в Карпатах, у Львові тощо.

Висновки. Багато МАФ не проходять перевірку часом. Часто їх руйнують, як невдалі приклади, і згадують про них лише на сторінках підручників чи спеціалізованої літератури. Особливо це стосується скульптури радянського періоду. В Західній Україні було частково знищено або замінено зразки паркової скульптури із символікою колишньої держави. Насамперед це скульптурні композиції парків, скверів, набережних. На нашу думку, кращим рішенням було б збереження цих садово-паркових скульптур, а також пам'ятників і перенесення їх у спеціально створені тематичні парки.

Класифікація МАФ дала нам можливість визначити приналежність конкретної з них до певної групи з подібними ознаками, спростивши в майбутньому в практичному відношенні проектування нових територій у просторі міста, в теоретичному — підготувати базу для детального вивчення МАФ у взаємозв'язку з середовищем. Ми переконані в тому, що твори монументальної скульптури доцільно віднести до окремих самостійної групи і відокремити від МАФ. Оскільки монументальні пам'ятники видатним особам чи подіям в історії мають цілком самостійні ознаки і функції. Структура МАФ підготує основу для законодавчої бази та встановлення їхньої культурологічної складової.

1. Абрамов В. М. Фонари для уличного и садово-паркового освещения / В. М. Абрамов, Г. П. Баданов, О. А. Свешников, Е. А. Тарасова и др. – Л. : Полиграфкнига, 1948. – 37с.
2. Бартлов В. Э. Каталог малых архитектурных форм / В. Э. Бартлов. – Минск : Победа, 1980. – 198с.
3. Биткин Б. А. Малые формы архитектуры (альбом проектов оград, заборов, ворот та калиток) / Б. А. Биткин. – Новосибирск : Типография №1 Новосибирского Облсполкома, 1946. – 83с.
4. Бондарев І. Білі статуї : [парк. скульптура обл. центру] / І. Бондарев // Репортер. – 2012. – 8 листоп. (№ 45). – С. 2
5. Бондарев І. Місто кованих скульптур [Електронний ресурс] // Репортер. – Режим доступу : <http://www.report.if.ua/neformat/neformat/misto-kovanyh-skulptur>.
6. Горбачев В. Н. Архитектурно-художественные компоненты озеленения городов / В. Н. Горбачев – М. : Высшая школа, 1983. – 207с.
7. Дедюхин В. Ф. Малые формы в архитектуре городов западной Сибири (не примерах Новосибирска, Омска, Кемерово, Барнаула и других городов) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. archit. спец. 18.00.04 «Градостроительство та ландшафтная архитектура» // В. Ф. Дедюхин. – Новосибирск, 1972. – 26с.
8. Державний архів Івано-Франківської області. – Фонд Р-11. – Опис 2. – Справа 21. – «Протоколи засідань міськвиконкому з №1 до №21 Рішення № 80 від 7 березня 1950р. «Про встановлення ваз, скульптур, урн у місті Станіславові» – Арк.171–172.
9. Закон України «Про благоустрій населених пунктів (щодо визначення поняття малої архітектури)» № 5143 від 17. 09 2009. / Верховна Рада України.
10. Киоски и фонтаны : /альбом проектов/. Разраб. Гос. Архитектурными мастерскими. – М. : Изд-во. и тип. Гос. Архитектурное, 1949. – 42с.
11. Лазарев А. Г. Ландшафтная архитектура / А. Г. Лазарев, Е. В. Лазарева. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 282с.
12. Машарова О. Н. Скульптура в городе (стаття журналу) [Електронний ресурс] / О.Н. Машарова, — Режим доступу : <http://ais.by/story/1460>.
13. Нордштейн Л. А. Ландшафт как основа архитектурного своеобразия центров поселений (стаття журналу) [Електронний ресурс] / Л. А. Нордштейн. – Режим доступу : <http://ais.by/story/295>.
14. Ограждения для деревьев (скамьи, вазы). Главное управление по художественной промышленности комитета по делам архитектуры при совете министров СССР. – Москва : Государственное архитектурное изд-во, 1940. – 24с.
15. Петровський О. Тернопіль: історія міста / О. Петровський, О. Гаврилюк, В. Окаринський, І. Крочак. – Тернопіль : Астон, 2010. – 216 с.
16. Потаев Г. А. Методические основы проектирования малых ландшафтно-архитектурных форм / Г. А. Потаев // Архитектура и строительство. – 2008. – №5. – С. 18–23.
17. Садово-парковые устройства с использованием воды [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.construction-technology.ru/landiz/6/6.php>
18. Свидерский В. М. Малые архитектурные формы.(ограды – фонари – вазы – скамьи) / В. М. Свидерский. – К. : Типография изд-ва академии архитектуры УССР, 1953. – 214 с.

19. Стори В. Мотивы садовой архитектуры (садовые беседки, павильоны, гrotы, ограды, ворота, калитки, мостики, садовая мебель, трельяжи) / В. Стори. – С- Пб. : Изд-во П. П. Сойкина, 1911. – 22 с.
20. Теодоронский В. С. Строительство и эксплуатация объектов ландшафтной архитектуры : учебник для студ. высш. учеб. заведений / В. С. Теодоронский, Е. Д. Сабо, В. А. Фролова; под ред. В. С. Теодоронского. – 2-е изд., стер. М. : Издательский центр Академия, 2007. 352 с.
21. Фадеева Л Щоб казка гостею була / Л. Фадеева // Прикарпатська правда. – 5 червня. – 1987. – С. 4.

В статье рассмотрены малые архитектурные формы (МАФ) как неотъемлемые элементы городского пространства, при помощи которых можно достичь композиционного равновесия и создать комфортные условия отдыха и культурного развития. Определено, что скульптурные группы в сочетании с другими видами МАФ имеют не только эстетическое значения, но принимают участие в строении пропорциональности и масштабности пространства. Доказано, что скульптура, наделенная художественными чертами и органически связанная с окружающей средой, придает территории яркой неповторимости.

Ключевые слова: малые архитектурные формы, благоустройство, городская среда, скульптура.

Small architectural forms as inalienable elements of town space, by means of which it is possible to attain a composition equilibrium and create the comfort terms of rest and cultural development, are considered in the article. It is found out, that sculptural groups in combination with other types of МАФ have not only an aesthetic value but also participate in the construction of proportion and space scale. It is well-proven that a sculpture, provided with artistic lines and organically related to the natural environment, gives to territory of bright uniqueness.

Key words: small architectural forms, landscaping, urban environment, sculpture.

УДК 7+008: 291.36

Богдан Бойчук, Ігор Коваль

СПІВПРАЦЯ ВИЗНАЧНИХ МІСТ СТАРОДАВНЬОЇ РУСІ: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ТА САКРАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ГАЛИЧА І НОВГОРОДА

Історія давньоруської держави наповнена сюжетами дружніх контактів між окремими містами. Яскравим прикладом цьому може стати розвиток різнобічних зв'язків між княжим Галичем і Великим Новгородом. У статті відображено в контексті новітніх археологічних пошуків повну характеристику становлення культурних та церковно-державних зв'язків двох могутніх міст Русі.

Ключові слова: археологія, місто, Галич, Новгород, печатка, зв'язки, церква.

Особливістю суспільного життя давньоруської держави в силу економічних інтересів, культурного обміну, династичних шлюбів було налагодження і розвиток тісних зв'язків між окремими містами. Яскравим прикладом такої співпраці є багаторічні контакти княжого Галича і Великого Новгорода. Тому історія взаємин між двома впливовими містами Київської Русі привертала науковий інтерес істориків, археологів, мистецтвознавців, релігієзнавців та політологів.

В українській історіографії найбільш ґрунтовні наукові дослідження створені академіком Володимиром Грабовецьким [4] і професором Влалодимиром Пришляком [4], професором Михайлом Фіголем [16], археологом Вітольдом Ауліхом [2]. Не минули увагою цю важливу проблему також російські колеги. Окремі епізоди з історії галицько-новгородських зв'язків знаходимо в працях відомих археологів Марії Седової [13, 14], Петра Гайдукова і Валентина Яніна [19]. Завдяки дослідженням ученого із Санкт-Петербурга Олександра Мусіна повною мірою відновлена історія церковно-політичних зв'язків між Галичем і Великим Новгородом.

Мета статті – висвітлити роль опублікованих праць археологічних досліджень, культурно-мистецьких та сакральних зв'язків Галича з Новгородом, як джерелознавчої бази у дослідженні процесу формування концепції історії національного мистецтва.